

De huisarts en K en O*

Onder degenen, die beroepsmatig met vele gezinnen in contact komen, staat de huisarts vooraan. Zowel bij zijn curatieve bemoeienissen alsook bij zijn preventieve taken wordt hij geconfronteerd met het gezinsleven, de opvoeding en met problemen en praktische vragen die daarbij kunnen optreden. De verhouding tussen de gezinsleden onderling, de gezins sfeer, en de veranderingen in de gezinsstructuur zijn factoren die spanning teweeg kunnen brengen. Deze spanningen kunnen zich in de vorm van ziekteverschijnselen aan de huisarts voordoen. Hij ziet de verschillen in de gezins sfeer om zich heen: hier een optimistisch levend gezin, waar het wat rommelig is, maar waar de kinderen hartelijkheid en belangstelling ontvangen; daar een gezin met angstig preciezen, waar de kinderen geen geestelijke ruimte wordt gelaten om kind te zijn. Zo bestaan er talrijke andere varianten op het thema gezinsstructuur. De huisarts ervaart ook hoe de gezinsstructuur steeds verandert; er komen baby's bij, er gaan kinderen uit huis, ieder gezinslid wordt ouder, verandert van persoonlijkheid en stelt andere eisen, en ook kunnen er gezinsleden overlijden. Zo zal de huisarts ook raad moeten geven wanneer een kind na de geboorte van een broertje of zusje klachten geeft: hongerigheid, gebrek aan eetlust, een terugval tot onzindelijkheid, onaardig of gevaarlijk doen tegen de pasgeborene. In de huisartspraktijk wordt de invloed op het gezin waargenomen van verschuivingen in de maatschappij: de werkende moeder, de intrede van de televisie, het toenemen van de vrije tijd

Behalve dat de huisarts in zijn arbeid vaak voor vragen wordt gesteld, waarbij de geneeskunde het pedagogische en psychologische vlak kruist, ontmoet hij ook vragen op het gebied van de praktische omgang met kinderen. Voor menig arts is goede raad duur wanneer het gaat om advies voor bijvoorbeeld goede vrije-tijdsbesteding voor een landerige dertienjarige, spelletjes en bezigheden voor een negenjarige met een gebroken been, aanwijzingen hoe op een flat de peuter, die met ontlasting knoeit, met water en zand te laten bezig zijn, enzovoort.

Inherent aan zijn beroep is, dat de huisarts voor vragen komt te staan, die buiten zijn eigenlijke vakgebied liggen. Vragen waarover hij zich nader zou willen oriënteren of waarvoor hij aan de ouders een verwijzingsmogelijkheid (zonder verwijzkaart) zou willen geven. Hier nu reiken K en O en huisarts elkaar de hand, want behalve dat het K en O-Voorlichtingscentrum zelf directe voorlichting aan

ouders geeft, is het tevens het centrum waar andere „oudervoorlichters” materialen, literatuuradviezen en andere inlichtingen kunnen krijgen. Tot deze andere voorlichters behoort ook de huisarts, want door zijn positie als vertrouwensfiguur, door het voetstuk waarop het publiek hem heeft geplaatst, door de verwachtingen, welke men van hem heeft, is hij in staat een opinie te helpen vormen of verandering van attitude te bevorderen. Bovendien spelen vele huisartsen nog een andere rol in het openbare leven: sommigen zullen op de ouderavond van een school een lezing houden, waarin de opvoeding aan de orde komt, anderen zitten wellicht in het bestuur van een vereniging. Om al deze redenen heeft de redactie van „huisarts en wetenschap” gemeend dat enige informatie over K en O in dit tijdschrift op zijn plaats zou zijn.

Wat is K en O? De letters K en O staan voor twee verschillende, maar verwante begrippen: in de eerste plaats: „Kinderverzorging en Opvoeding”, een vak , waarvoor een opleiding bestaat, die vier jaar duurt; in de tweede plaats: „Kinderverzorging en Oudervoorlichting”. Daarbij moeten wij denken aan een dienstverleningsinstelling, gevestigd in Rotterdam: het K en O-Voorlichtingscentrum voor Ouders en Opvoeders. Dit centrum heeft als voorlichtingsleraressen K en O-gediplomeerden in dienst zowel vastaangestelden, alsook — vooral buiten Rotterdam — incidenteel aangetrokkenen. Het ligt in de bedoeling — en dit is reeds in opbouw — in het gehele land een netwerk te organiseren van deskundige, bijgeschoolde K en O-leraressen, die bereid zijn door K en O te worden ingeschakeld voor voorlichtingsactiviteiten, zoals het houden van lezingen, spel- en werkavonden, cursussen en dergelijke. Behalve dat deze werkwijze efficiënt is, heeft zij ook als groot voordeel dat de betreffende K en O-leraressen de streek en de mentaliteit van de bevolking kennen, zodat zij de grootste kans hebben op een goed aanslaan van de voorlichting.

K en O is algemeen, werkt samen met organisaties van alle levensbeschouwingen en geeft ieder de voorlichting, die met zijn overtuiging overeenkomt; de kans op slagen van de voorlichting is op deze wijze het grootst.

Wat verstaat K en O onder oudervoorlichting? Voorlichting is het geven van informatie, het overdragen van kennis en het aanleren van vaardigheden gedurende een beperkt tijdsbestek bijvoorbeeld inlichting, lezingen, gespreksgroepen of cursussen gedurende een beperkt aantal avonden. Voorlichting, altijd vrijblijvend, is dus geen onderwijs, evenmin begeleidend maatschappelijk werk. Het opvangen en de begeleiding van gezinnen is in bepaal-

* Uit het K en O-voorlichtingscentrum voor Ouders en Opvoeders.

de gevallen nodig; deze taak wordt overgelaten aan andere organisaties die om voorlichting hebben verzocht. Worden er cursussen gegeven op verzoek van een kruisvereniging of een kerkelijke organisatie, dan zijn het opvangen en de begeleiding in handen van respectievelijk de wijkverpleegster en de kerkelijke sociale werkster. Het behoeft geen betoog dat een goede verstandhouding en samenwerking met andere organisaties is vereist.

K en O geeft algemene richtlijnen, uitgaande van de normale gemiddelde ontwikkeling van het kind. K en O is in de eerste plaats gericht op groepen, hoewel daarnaast zeker ook individuele voorlichting wordt gegeven. Het doel is inzicht in de normale ontwikkelingsverschijnselen te helpen verbreiden en fouten in de opvoeding te voorkomen. K en O wil vooral de ouders meer zekerheid en zelfvertrouwen geven en anderzijds de betrekkelijkheid van vele zaken laten zien. Er wordt meer nadruk gelegd op opvoedingssituaties dan op bewust pedagogisch handelen: het werk is meer gericht op het bevorderen van het gezinsleven, goede onderlinge relaties, ontspanning, bezigheid, verrijking van de menselijke persoon, dan dat het pedagogische recepten zou behelzen.

De voorlichting over een bepaald onderwerp als bijvoorbeeld spel en speelgoed, is ook nooit los te zien van de algemene oudervoorlichting, omdat dezelfde pedagogische gedachten ten grondslag liggen aan alle onderwerpen en werkwijzen van oudervoorlichting. K en O heeft tot taak voorlichting te geven in deze tijd waarin zo vele veranderingen plaats hebben, zoals de veranderde instelling ten aanzien van de seksuele opvoeding of de verhouding tussen ouders en kinderen, de intrede van de vijfdaagse werkweek en de veranderde plaats van de vrouw in het gezin.

Waarom oudervoorlichting? Oudervoorlichting is een eis van deze tijd. Vele ouders zijn niet in de gelegenheid geweest kennis en vaardigheden op te doen ten aanzien van de opvoeding. De maatschappij verandert snel met onder meer als gevolg, dat het levenspatroon van de vorige generatie slechts gedeeltelijk geldt voor de jonge ouders van nu. De verandering van vormen en gewoonten, een veelheid van mogelijkheden en onzekere toekomstbeelden vormen aspecten die de behoefte aan voorlichting vergroten. Mede door de popularisering van pedagogie en psychologie is het opvoedingsideaal van de ouders hoger komen te liggen. De migratie, waardoor familieleden soms ver van elkaar komen te wonen, en de groeiende gezinsindividualisatie hebben de traditionele overdracht minder vanzelfsprekend gemaakt. Er is een veelheid van gedachten en inzichten en het is voor het individu moeilijk daarin een weg te vinden. Er is een zoeken naar nieuwe zekerheden en de behoefte aan advies van deskundige instanties wordt algemeen gevoeld.

Voorlichting is vooropgaan. Dit vooropgaan bestaat uit het constateren en het doordenken van de

gevolgen welke deze veranderingen hebben op het gezinsleven en de opvoeding, teneinde in en door de voorlichting ook een verandering van instelling van de opvoeders te helpen bewerkstelligen.

Aan wie wordt de voorlichting gegeven? In principe wordt aan ieder voorlichting gegeven, die, op welke wijze dan ook, belangstelling heeft voor kinderen of betrokken is bij oudervoorlichting of begeleiding van gezinnen:

ouders, grootouders, toekomstige ouders; jeugdleiders in het jeugdwerk, alsook in kindertehuizen; artsen, verpleegsters in ziekenhuizen, wijkverpleegsters; onderwijskrachten, kleuterleidsters; gezinsverzorgsters, kraamverzorgsters; maatschappelijke werkers, werkers op het terrein van de kinderbescherming; cursisten van opleidingen tot een beroep waarin men met de jeugd bemoeienis krijgt: leerlingen van nijverheidsscholen, kweekscholen, sociale academies.

Hoe wordt er gewerkt? De werkwijzen zijn zeer uiteenlopend en het is niet goed mogelijk deze in dit bestek uitvoerig te bespreken. Ter nadere informatie van belangstellenden worden op verzoek gaarne gegevens verstrekt over collecties, reizende tentoonstellingen werkavonden enz.

Om een indruk te geven van de werkzaamheden volgen wij een rondleiding door het Voorlichtingscentrum. De K en O-gediplomeerde, zal ons eerst binnenvoeren in een zaaltje, waar wisselende tentoonstellingen worden gehouden. Er staat een attractief uitgevoerde tentoonstelling: „Vader worden... en dan?“, bestaande uit foto's met teksten die ons laten zien van welk belang de rol van de vader in het gezin is voor de normering en de identificatiemogelijkheden van de kinderen. De geleidster vertelt dat deze tentoonstelling er nog maar enkele dagen zal staan, daarna gaat de expositie op reis; zij is aangevraagd door verschillende verenigingen en zij zal nu eens in een cafe, dan in een dorpshuis of in een wijkgebouw worden opgesteld. Dit zaaltje wordt, behalve voor telkens andere tentoonstellingen, ook gebruikt voor werkavonden en handenaarbeiddemonstraties, die trouwens ook elders in het land worden gegeven. Van de tentoonstellingen die er de laatste tijd werden gehouden, zijn te noemen: Ontdekken en trekken, Kinderboeken, Argeloos Begin (fototentoonstelling), Eén twee - drie, daar ben ik (over de eerste vier levensjaren).

De ervaring heeft geleerd dat een handenaarbeiddemonstratie (Kerst- en Paasversieringen, gezinshandenaarbeid, vakantiehandenaarbeid) meer effect sorteert dan een tentoonstelling van gereedgemaakte handenaarbeidprodukten. De werkavonden waar wordt gespeeld of handenaarbeid gedaan, bewerkstelligen dat de moeders, doordat zij het spelen

zelf hebben ervaren, hun kinderen beter kunnen stimuleren.

Wanneer wij naar de eerste verdieping gaan, komen wij in de bibliotheek of eigenlijk in twee bibliotheken: een kinderbibliotheek met boeken vanaf de eerste bakkerijmpjes en prentenboeken tot en met tienerliteratuur en een studiebibliotheek. Deze laatste bevat boeken op het terrein van kinderverzorging en -opvoeding, waarin medische, hygiënische, pedagogische en psychologische werken een plaats hebben, naast boeken over handenarbeid, feestvieren, spel, en dergelijke. Deze bibliotheek is tamelijk veelzijdig. Men vindt er boeken waarin bepaalde levensbeschouwingen tot uitdrukking komen; ook naar moeilijkheidsgraad kan ieder er iets van zijn gading vinden; zowel populaire pedagogische pocketuitgaven, als studieboeken voor vakpedagogen evenals weekbladen voor handenarbeid. Ook zijn er verscheidene binnen- en buitenlandse tijdschriften.

Eén van de middelen om een groot publiek te bereiken bestaat uit de uitgave en verkoop van vouwbladen. Wij weten dat deze vouwbladen in verschillende wachtkamers van huisartsen ter inzage liggen, bijvoorbeeld „Zindelijk worden”, „Spelen met water en zand”, „Wegwijzer in speelgoedland”, „Met kinderen onderweg”, „Ziek zijn en spelen”. Dit zijn onderwerpen die in het contact tussen huisarts en patiënt ter sprake kunnen komen en vanzelfsprekend kan de huisarts zijn patiënten op deze vouwbladen opmerkzaam maken.

In de bibliotheek is juist een moeder met een andere K en O-lerares in gesprek over boeken over seksuele opvoeding.

Individueel gegeven inlichtingen, mondeling zowel als schriftelijk, kunnen vanzelfsprekend allerlei terreinen van de opvoeding betreffen.

Een etage hoger is een meer permanent tentoonstellingsgedeelte over de verzorging van het jonge kind, waarbij zowel de medisch-hygiënische als de pedagogisch-psychologische kanten aan bod komen, direct in aansluiting aan de verzorging, eten, slapen, de box, baden, kleden en spelen. Een ander gedeelte is gewijd aan speelgoed dat het beste aansluit aan de behoeften in de verschillende ontwikkelingsfasen. Teksten geven het hoe en waarom aan. Van verschillende stromingen in psychologie en pedagogie is de invloed van het speelgoed te herkennen K en O heeft een werkgroep, de Nederlandse Werkgroep van Spel en Speelgoed, die deel uitmaakt van de International Council for Children's Play.

Weer beneden gekomen, zien wij juist dat Van Gend en Loos een aantal koffers heeft teruggebracht: illustratief materiaal dat voor lezingen en cursussen in den lande is gebruikt. Tevens worden er kisten en dozen in een bestelauto geladen. Wij herkennen hetzelfde vignet dat men op allerlei geschriften van dit Voorlichtingscentrum al tegen is gekomen. Dit is materiaal voor een tentoonstelling die de volgende dag moet worden opgesteld in het oosten van het land. De volgende ochtend vroeg

zullen een technisch medewerker en een K en O-ster er op uitgaan. Hij zal de tentoonstellingsrekken in elkaar zetten, zij zal het materiaal groeperen, een lezing houden en de rondleidingen verzorgen.

Er komt een groep naar beneden, het zijn verpleegsters in opleiding voor de wijkaantekening, die de middag hebben besteed aan een groeps gesprek over spel en speelgoed.

Dit gehele werk is preventie, primaire preventie. K en O biedt voorlichting aan hen, die uit zichzelf zoeken naar oriëntatie, naar het vrijmaken van positieve krachten in kinderen en ouders. Het uitgangspunt is de normale ontwikkeling van normale kinderen van geboorte tot volwassenheid, waarbij de grenzen van „normaal” niet als smalle strepen, maar als brede banden moeten worden gezien. De voorlichting wordt nooit ongevraagd gegeven, alleen op verzoek, want voorlichting kan alleen worden ingepast in het eigen leven als daaraan bewust behoefte bestaat. Tentoonstellingen, lezingen en cursussen worden aangevraagd door vrouwenorganisaties, bonden van plattelandsvrouwen, kerkelijke of politieke vrouwenverenigingen, oudercommissies van scholen, kruisverenigingen of instanties die de opbouw van een bepaald gewest beogen.

In het voorafgaande werd de hoofdzak van het werkprogramma besproken, maar er gebeurt nog veel meer. Wij noemen nog de gespreksgroepen met ouders van lichamelijk gehandicapte kinderen, de cursussen, een sneeuwbalstelsel waarbij handenarbeid en feestvieren in huiskamerbijeenkomsten wordt beoefend, vooral van belang in geïsoleerde streken van het land; het Tijdschrift K en O, een eenvoudige schriftelijke cursus „Van baby tot volwassene”, tot stand gekomen in samenwerking met de Leidse Onderwijsinstellingen; leermiddelen, zoals beeldstroken en flanelbordfiguren; werk ten behoeve van kinderverzorgsters en steeds meer taken.

De achtergronden van het werk worden bepaald door het bestuur. Vertegenwoordigers van verschillende raakvlakken van K en O hebben zitting: een psycholoog, socioloog, pedagoog, psychiater, een psycholoog, socioloog, pedagoog, psychiater, sociaal-psycholoog en -pedagoog, sociaal-geneeskundige, kinderarts, jurist, mensen uit het onderwijs en de voorlichtingssector, uit de wereld van de kindbescherming en het kruiswerk. De wetenschappelijke staf heeft onder meer tot taak problemen van oudervoorlichting te bestuderen, zoals de voorlichtingsbehoefte, de inhoud van de voorlichting, de methodiek en het resultaat.

K en O is de door de overheid erkende en gesubsidieerde instelling voor oudervoorlichting; zij maakt deel uit van de Nationale Federatie voor Huishoudelijke en Gezinsvoorlichting.

Voor een bezoek aan het K en O-Voorlichtingcentrum zijn de lezers van „huisarts en wetenschap” hartelijk welkom. Degenen, die buiten Rotterdam wonen wordt ook gaarne schriftelijk of telefonisch inlichtingen gegeven. De openingsuren zijn: dinsdag tot en met zaterdag van 10 tot 17 uur. Rondleidingen: 10.30 uur en 15.00 uur. Adres: 's Gravendijkwal 60, Rotterdam 3, telefoon 236905.